

νολικά τὸ ἔργο ἀνευρίσκει ὅτι στὰ κεφ. τῶν Σχολίων τοῦ Πρόκλου [1. 1-4, 25-26 καὶ 28 (σ' αὐτὰ ἐνυπάρχει ἡ γνωσιοθεωρία τῶν Μαθηματικῶν Ἐπιστημῶν), 2. 15-22 καὶ 27 (σ' αὐτὰ ὑπάρχουν ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς ἐπιστῆμες τῶν Πυθαγορείων) καὶ 3. 23-24 (ὅπου περιγράφεται ἡ μορφωτικὴ ἀξία τῶν Μαθηματικῶν)] βρίσκονται ὅλα τὰ θέματα τῆς πραγματείας τοῦ Γεμινοῦ *Ἡ τῶν μαθημάτων θεωρία*. Ὁ συγγραφέας, τέλος, παρατηρεῖ ὅτι ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ἀσχοληθεῖ κανεὶς μὲ τὰ κεφάλαια 17-25 καὶ 28-31 τοῦ Ὑπομνήματος τοῦ Ἰαμβλίου, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὸν Πυθαγόρα καὶ τοὺς Πυθαγορείους, καὶ νὰ τὰ ἀναλύσει. Τὸ κέρδος γιὰ τὸν ἀκριβέστερο προσδιορισμὸ τῶν γνωσιοθεωρητικῶν πηγῶν τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ Ἰαμβλίου θὰ εἶναι μεγάλο.

Ἡ ἔρευνα γιὰ τὶς πηγὲς τῆς γνωσιοθεωρίας τοῦ Πρόκλου (καὶ τοῦ Ἰαμβλίου) πρέπει νὰ προχωρήσει πέρα ἀπὸ τὸν Γεμινὸ καί, ἀφοῦ περάσει μέσα ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα, νὰ ἀναζητήσῃ στὸ χῶρο τῶν ἀρχαίων Πυθαγορείων τὴ δύναμη τῆς γνώσης γιὰ τὴ σύλληψη καὶ κατανόηση τῆς ἀρχέγονης ἐνότητας τοῦ κόσμου. Ἡ *universitas scientiarum*, στὴν ὁποία ἀνάγεται ὁ νοῦς μὲ τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὴ Διαλεκτικὴ καὶ ἡ ὁποία προϋποτίθεται γιὰ τὴ μυστικὴ θέαση τοῦ κόσμου, ἔχει ἀσφαλῶς ὀρφικὴ τὴν προέλευσή της. Οἱ ἀρχὲς τῆς κίνησης καὶ τῆς τάξης, τῆς διάσπασης καὶ τοῦ συστήματος, τῆς ἀντίθεσης καὶ τῆς ἁρμονίας εἶναι ἀπὸ τὰ κεντρικότερα σημεῖα μέσα στὴ φιλοσοφία τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Ἡ ἐνότητα τοῦ διασπασμένου ὄντος δόθηκε μόνο μέσα στὰ σύμβολα τῶν Ὀρφικῶν καὶ στὸν ἀριθμὸ τῶν Πυθαγορείων, ὅπως αὐτὸς κινεῖται μέσα στὸ «πέρας» καὶ τὸ «ἄπειρον». Καὶ αὐτὴ τὴν ἐνότητα ζητεῖ νὰ ἀνασυστήσῃ ὁ Νεοπλατωνισμὸς καὶ ἡ Διαλεκτικὴ του. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ φαίνεται καθαρὰ ἡ μεγάλῃ σημασία πού ἔχει γιὰ τὸ στόχο αὐτὸν τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ ἡ ἱχνηλασία τῶν πηγῶν τῆς γνωσιοθεωρίας του.

Βόννη

Δημοσθένης Γ. Γεωργοβασίλης

Curt Paul Janz, *Friedrich Nietzsche. Biographie in drei Bänden*, München, Carl Hanser Verlag. 1978-1979, 849+668+463 σελ.— Πρῶτος τόμος: Παιδικὰ καὶ νεανικὰ χρόνια. Τὰ χρόνια στὴ Βασιλεία (1978). Δεύτερος τόμος: Τὰ δέκα χρόνια τοῦ ἐλεύθερου στοχαστῆ (1978). Τρίτος τόμος: Τὰ χρόνια τῆς ἀρρώστιας. Πηγές. Πίνακες (1979).

Μὲ τὴν ἐκδοσὴ στὸ Μόναχο ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Hanser καὶ τοῦ τρίτου τόμου τοῦ βιογραφικοῦ ἔργου τοῦ C. P. Janz γιὰ τὸν Νίτσε ὀλοκληρώνεται μιὰ πολὺ φιλόδοξη προσπάθεια νὰ συντεθεῖ ἡ πρώτη πλήρης βιογραφία τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου. Τὴ σημασία τῆς προσπάθειας αὐτῆς τὴν ἀντιλαμβανόμαστε μόνις ἀναλογιστοῦμε ὅτι σὲ κανέναν, ἴσως, ἄλλο φιλόσοφο δὲν διαπιστώνεται τόσο στενὴ ἀμοιβαία ἐξάρτηση βίου καὶ ἔργου, ὥστε τὸ ἓνα νὰ προϋποθέτει καὶ συνάμα νὰ καθορίζει τὸ ἄλλο, ὅσο στὸν Νίτσε. Στὶς γραμμὲς πού ἀκολουθοῦν δὲν ἐπιχειρεῖται ὁ κριτικὸς ἔλεγχος ὅσο ἡ παρουσίαση ἐνὸς βιβλίου, πού πιστεύουμε ὅτι δὲν πρέπει νὰ περάσῃ ἐντελῶς ἀπαρατήρητο στὸν τόπο μας.

Ὁ συγγραφέας του C. P. Janz είναι ἑλβετὸς μουσικός, ποὺ παράλληλα μὲ τὴ δραστηριότητά του στὴ συμφωνικὴ ὀρχήστρα τῆς Βασιλείας ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὸν Νίτσε, ἀρχικὰ μὲ τὶς μουσικὲς συνθέσεις του, ἀργότερα καὶ μὲ τὴ ζωὴ του. Στὸν πρῶτο τόμο ἔχει ἐνσωματωθεῖ (σ. 17-273) μιὰ δυσεύρετη πιά ἐργασία τοῦ Richard Blunck (1902-1962), ἐνὸς παλαιότερου ἐρευνητῆ τῆς ζωῆς τοῦ Νίτσε, ἡ ὁποία καλύπτει τὰ παιδικὰ καὶ τὰ νεανικὰ χρόνια τοῦ φιλοσόφου. (R. Blunck, *Friedrich Nietzsche, Kindheit und Jugend*, München/Basel, C. Reinhardt 1953). Καὶ σπεύδουμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι οἱ σελίδες αὐτὲς εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ καλὲς τοῦ τρίτου ἔργου: Ἡ συνθετικὴ δύναμη τοῦ Blunck εἶναι μεγαλύτερη, ἢ ματιά του πιὸ διεισδυτικὴ, ἢ γραφὴ του προσωπικότερη.

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τὸ ἔργο ἀπλώνεται σὲ τρεῖς τόμους, ποὺ συνολικὰ πλησιάζουν τὶς δύο χιλιάδες σελίδες. Ὁ πρῶτος τόμος καλύπτει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία τοῦ Νίτσε, τὰ δέκα χρόνια τῆς καθηγεσίας του στὴ Βασιλεία, δηλαδὴ φθάνει ὡς τὸ 1879. Ὁ δεύτερος τόμος εἶναι ἡ ἐκθεση τῶν δέκα ἐλεύθερων ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἀναγκασμοὺς χρόνων τοῦ Νίτσε, ὡς τὸ τελειωτικὸ ξέσπασμα τῆς ἀρρώστιας τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1889, συμπίπτει δηλαδὴ μὲ τὴν περίοδο ποὺ γράφτηκαν τὰ σημαντικότερα ἔργα του. Ὁ τρίτος τόμος εἶναι τὸ χρονικὸ τῆς ἀρρώστιας τοῦ Νίτσε, σ' αὐτὸν περιγράφονται τὰ ἔντεκα χρόνια ποὺ μεσολαβοῦν ἀπὸ τὸν πνευματικὸ ὡς τὸ φυσικὸ θάνατο τοῦ φιλοσόφου. Ὁ τόμος συμπληρώνεται μὲ μιὰ συλλογὴ τεκμηριωτικῶν κειμένων, εἰκόνες, ἐξαντλητικὸ κατάλογο τῶν ἔργων τοῦ Νίτσε —συγγραφῶν, σχεδιαγραμμάτων, διαλέξεων καὶ μουσικῶν συνθέσεων— σὲ χρονολογικὴ καὶ ἀλφαβητικὴ διάταξη καί, τέλος, διεξοδικοὺς πίνακες τῶν βιογραφικῶν πηγῶν καὶ τῶν κύριων ὀνομάτων.

Παρατηροῦμε ὅτι ἡ διάρθρωση τοῦ ἔργου δὲν ἀκολουθεῖ τόσο τὴν πνευματικὴ ἀνέλιξη τοῦ Νίτσε ὅσο τὴν ἐξωτερικὴ κίνηση τῆς ζωῆς του κι ὅτι οἱ κύριες τομὲς τοῦ Janz ἀντιστοιχοῦν σὲ σημαντικοὺς σταθμοὺς τῆς ζωῆς καὶ ὄχι τοῦ ἔργου τοῦ φιλοσόφου. Ἀλλὰ καὶ γενικότερα, ὁ ἑλβετὸς βιογράφος προτιμᾷ νὰ μένει στὸ αὐστηρὰ βιογραφικὸ πλαίσιο, ἀποφεύγοντας συστηματικὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν κριτικὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου τοῦ Νίτσε, καὶ τὴ στάση του αὐτὴ τὴν ἀνάγει σὲ μεθοδολογικὴ ἀρχὴ τῆς δουλειᾶς του (σ. 10 τῆς Εἰσαγωγῆς).

Τὸ ἔργο τοῦ Janz παρουσιάζει μιὰν ἀδιαμφισβήτητη ἀνεξαρτησία ἀπὸ κάθε προηγούμενη βιογραφία τοῦ Νίτσε. Ὁ Janz στηρίζεται κυρίως στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Νίτσε, τόσο τὶς δημοσιευμένες ὅσο καὶ τὰ ἀδημοσίευτα σχεδιάσματα, στὶς ἐπιστολὲς τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν φίλων τοῦ Νίτσε, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες πηγές, ποὺ τὶς ἐρευνᾷ ἐξαντλητικὰ μὲ ὑπέρτατο κριτήριον τὴν αὐθεντικότητά τους. Ἐχει ἔτσι συγκεντρώσει, ταξινομήσει καὶ ἀξιολογήσει μὲ ἀφάνταστη φιλοπονία καὶ ἀκρίβεια ἓνα τεράστιο ὕλικὸ ἀπὸ τὸ Goethe-Schiller-Archiv τῆς Βαϊμάρης, τὸ τμῆμα χειρογράφων τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης καὶ τῶν κρατικῶν ἀρχείων τῆς Βασιλείας, ἀπὸ ἰδιωτικὲς συλλογὲς κ.ἄ. Κι ὄχι μόνο γιὰ τὶς σημαντικὲς πτυχὲς τῆς ζωῆς τοῦ φιλοσόφου —π.χ. τὰ πρῶτα παιδικὰ χρόνια στὸ Röcken, ἀνεξίτηλα σηματοδεδεμένα ἀπὸ τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ πατέρα καὶ τοῦ μικρότερου ἀδελφοῦ του, τὶς λαμπρὲς γυμνασιακὲς καὶ πανεπιστημιακὲς σπουδὲς του στὴ Schulpforta καὶ τὴ Λειψία, τὴν πρῶμην καθηγεσία στὴ Βασιλεία, τὴ

φιλία και, αργότερα, τη διάστασή του με τον Wagner, τη συνάντησή του με την Lou Salomé, τις σχέσεις του με την αδελφή του, την αδιάκοπη περιπλάνηση στις Άλπεις και τον Ιταλικό νότο, την πεισματική πάλη του με την αρρώστια κ.ά.—, αλλά και για τα πιο άσημαντα, τα πιο καθημερινά περιστατικά της ζωής του φιλοσόφου, και προπαντός γι' αυτά. Γιατί το έργο του Janz περιέχει πλήθος λεπτομέρειες από τη ζωή του Νίτσε, που ωστόσο δεν θολώνουν τη γενική εικόνα και δεν εμποδίζουν να αναδυθεί ή μορφή του καθαρή, αληθινή, ανθρώπινη.

Παράλληλα αναπλάθεται το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο (γαλλο-γερμανικός πόλεμος, πρωσική αυτοκρατορία, ανάπτυξη του εργατικού κινήματος), ή πνευματική φυσιογνωμία της εποχής, το περιβάλλον στο οποίο έζησε και δημιούργησε ο Νίτσε (ή Βασιλεία και το πανεπιστήμιό της, το Tribschen του Richard και της Cosima Wagner, το σαξωνικό Naumburg, όπου ζούσε ή μητέρα του κι η αδελφή του), ο φιλικός του κύκλος, τα διαβάσματά του κ.ά. Η αξιοθαύμαστη φιλοπονία του Janz εκδηλώνεται και στην εξονυχιστική έρευνα για τα πρόσωπα, που κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο σχετίστηκαν με τον Νίτσε, πρόσωπα που έχουν όριστικά τη θέση τους στην ιστορία του ευρωπαϊκού πνεύματος, όπως π.χ. ο R. Wagner, ο J. Burckhardt, ο E. Rohde, ανεξάρτητα από τη «συνάντησή» τους με τον Νίτσε, και άλλα ξεχασμένα πια ή και έντελως άγνωστα και άσημα πρόσωπα, όπως π.χ. ο καθηγητής Vischer, στον οποίο οφείλεται ή εκλογή του είκοσιπεντάχρονου Νίτσε στην κενή έδρα της κλασικής φιλολογίας του πανεπιστημίου της Βασιλείας, ο άτυχος φοιτητής Brenner που με τον Paul Rée και την M. von Meysenbug συντρόφεψε τον Νίτσε το 1876 στο Sorrento, ή Meta von Salis, από τις πρωτοπόρες του φεμινιστικού κινήματος, ο F. Overbeck και ο H. Köselitz, πολύτιμοι, άφοσιωμένοι φίλοι του Νίτσε, που στάθηκαν κοντά του ως το τέλος. Κάτι που αξίζει να σημειωθεί ακόμη είναι ότι ο Janz επιμένει στην παρουσίαση και την αξιολόγηση των μουσικών συνθέσεων του Νίτσε, με ιδιαίτερη επιτυχία χάρη στις ειδικές γνώσεις του.

Παρόλον ότι από τη βιογραφική αυτή προσπάθεια των R. Blunck και C. P. Janz δεν προκύπτει νέα εικόνα για τον Νίτσε, ουσιαστικά διαφορετική από αυτήν που είχαμε ως τώρα, ούτε δημιουργούνται οί προϋποθέσεις για μιαν άλλη θεώρηση της φιλοσοφίας του ή έστω κάποιων επιμέρους ιδεών του Νίτσε, ανεπιφύλακτα πιστεύουμε ότι το αποτέλεσμα είναι πολύ θετικό: Το τρίτομο έργο του Janz είναι ή πρώτη θεμελιωμένη σε πλατειά βάση, αντικειμενική, πέρα από κάθε μύθο, φιλολογική - κριτική βιογραφία του Νίτσε. Μαζί με την κριτική έκδοση των «Απάντων» του από τους Ιταλούς καθηγητές Giorgio Colli και Mazzino Montinari αποτελούν πια τη στερεή ύποδομή κάθε σοβαρής ενασχόλησης με τη σκέψη του μεγάλου ευρωπαίου στοχαστή.

Αθήνα

N. M. Σκουτερόπουλος